

František R. Kraus

Sedmý závoj

Listy z jednoho století

cattacan

František R. Kraus

Sedmý závoj

Listy z jednoho století

*Vydání této knihy bylo uskutečněno za finanční podpory
Státního fondu kultury ČR a Nadačního fondu obětem holocaustu.*

Státní fond kultury ČR

NADAČNÍ FOND OBĚTEM
HOLOCAUSTU

© František R. Kraus, dědicové, 2023

Úvod © Tomáš Kraus, 2023

Doslov © Ladislava Chateau, 2023

Ilustrace © Ivan Bukovský, 2023

Slovníček a poznámkový aparát © Jana Chmelíková, Tomáš Kraus,
Kristina Zábrodská, 2023

© Alice Dudáková, Vladislav Dudák a Vojtěch Blodig, 2021

Obálka © Barbora Solperová (s použitím obrazu Ivana Bukovského), 2023

Vydal © Cattacan, s. r. o., 2023

ISBN 978-80-88349-44-0

Souborné literární dílo Františka R. Krause
Svazek třetí

Úvodní slovo

Díky nadšení a pečlivé práci celého týmu nakladatelství Cattan můžeme pokračovat ve vydávání souborného literárního díla Františka R. Krause již třetím svazkem. V prvním z nich, v *Povídkách ze Svrabové čtvrti*, jsme se spolu s autorem vydali do zmizelého světa židovské Prahy začátku 20. století a Prahy meziválečné a setkali se zde s řadou pitoreskních i zcela seriózních a reálných postav, nahlédli jsme do dnes již neexistujících či pozapomenutých zákoutí, ale již jsme se také vcítili do atmosféry, která měla toto prostředí, popisované někdy idylicky a někdy kriticky, zcela zničit. Této následující tragické kapitole dvacátého století je věnován svazek druhý, který je novým rozšířeným vydáním poválečné autobiografie *A přiveď zpět naše roztroušené...* Vyniká bohatým poznámkovým aparátem i uvedením různých verzí autorových povídek.

Ve třetím svazku se opět vydáme do první poloviny předchozího století, po stopách literatury, která měla být rozhodnutím tehdejších stranických úředníků zapomenuta, přesto, že se snažila vylíčit dějinné události z pohledu levicového intelektuála.

Některé texty vznikaly v padesátých letech, kdy se veřejný prostor pro všechno židovské opět uzavřel, některé v letech šedesátých, kdy začaly tát příslovečné ledy komunistické cenzury, ale tady zas nejspíš vadily názory na Němce, na odsun a osídlování pohraničí, jakkoli byly vkládány do úst negativním postavám a byly zahaleny budovatelským závojem. Svědčí o tom nejen zde uveřejněné povídky, především *Děvče ze Sudet*, ale i román *Proměněná zem*, který mohl v roce 1958 vyjít jen s patřičnými dobovými úpravami.

Povídky třetího svazku zrcadlí obraz doby, nejen té popisované, ale i té, ve které texty vznikaly. Pokud se z některých ozývá kritika Západu, je to výraz velkého zklamání. Už tehdy bylo veřejným tajemstvím, že mnozí z vykonavatelů zruďné nacistické rasové genocidy, kteří se po válce dostali na Západ, nebyli nijak potrestáni. Naopak, prostředí studené války jim nabídlo nové životní příležitosti. Není se tedy co divit, že mnozí z těch, kteří holocaust přežili – stejně jako autor – pohlíželi na tehdejší světovou politiku tímto prismaem velmi skepticky. Byla to ta samá frustrace, která dala vzniknout několika institucím, které se začaly samy zabývat potrestáním nacistických válečných zločinců, když selhaly demokratické státy. Například Centrum Simona Wiesenthala bylo v USA založeno až v roce 1977.

Vydejme se však raději – i když ne vždy chronologicky – znovu do předválečné Prahy, do *Nového německého divadla*, které bylo mekkou pražských Židů, ale pak i do terezínského ghetta, ve kterém se každý den odehrávala spousta příběhů, bohužel často s tragickým koncem. Podívejme se ale i do míst největší tragédie novodobých českých dějin, do vyhlazených Lidic. A naše společná pouť může skončit na severu Čech, v území, které do-

stalo kdysi pejorativní, dnes přinejmenším stále kontroverzní jméno *Sudety*. Provázet nás bude – přesto, že jde o psané texty – hudba. Je všudypřítomná. A není to jen Verdiho *Floria Tosca* či *Dvořákovo Rekviem*, může to být třeba i jen obyčejný popěvek uklízečky v nemocnici. V *Sedmém závoji* nás budou také oslovovat mnozí slavní skladatelé a interpreti, vzpomeneme na mnohá operní díla, ale i na příběhy wagnerovských postav. Hudba je zkrátka jedním z fenoménů, které patří nedílně k autorově identitě. Asi by přivítal úspěšný projekt *Musica non grata*, který na jeviště *Státní opery* – tedy onoho původního *Nového německého divadla*, které tolik miloval – vrátil ty nejslavnější osobnosti meziválečné éry a připomněl i ty, kteří nacistické peklo nepřežili, jako třeba dnes uznávaného skladatele Pavla Haase v *Pěnkavičce*.

Připomenul jsem *Sedmý závoj*. Je to v kontextu nejen této knihy naprosto výjimečný text. Jde vlastně o zcela intimní zpodobění, životní bilanci. Povídka je psána s nevídanou upřímností a se smyslem pro drobnokresbu, ale i pro zachycení psychických stavů, které do té doby měly zůstat utajeny. *Sedmý závoj* totiž původně vůbec nebyl psán s úmyslem zveřejnit *příběhy obyčejného šílenství*, jak bychom to nazvali dnes. Po tom všem, co autor prožil a přežil – jako Odysseus, slovy jeho přítele Arnošta Lustiga – není divu, že se u něj projevíly psychické problémy. A lékaři – byl mezi nimi i „ten dlouhý s bradkou“, tedy profesor Vladimír Vondráček, nestor české psychiatrie – mu poradili, aby se ze všeho vypsál. Dnes to považujeme za standardní terapeutický postup, ale tehdy to bylo zcela inovativní...

A ještě v jednom ohledu autorovy texty předběhly dobu – nebylo tehdy obvyklé, aby hrdinkami příběhů byly převážně ženy.

Tady se s nimi setkáváme. A jsou opět vykresleny s velkým smyslem pro detail. Jejich jednání je často impulsivní, někdy racionální, ale jsou motivovány jediným – chtějí podat svědectví, které je vlastně svědectvím autorovým, jako například v *Děvčeti ze Sudet*, kde hlavní hrdinka prožívá hrůzy toho, čím autor sám prošel při svém dramatickém útěku z pochodu smrti z koncentračního tábora Blechhammer. I tyhle zážitky jsou líčeny velmi plasticky a dokonce barevně, se smyslem pro téměř romantický kontrast přírody a válečné vřavy.

Nepřísluší mi hodnotit literární kvality díla, k tomu jsou povolání jiní. Víím jen, že u předchozích dvou dílů byla oceňována jak detailní faktografie jednotlivých míst, tak i bohatý a výstižný autorův jazyk, který oživil staré výrazy pocházející z němčiny, z jidiš, někdy i z hebrejštiny, maďarštiny a českého slangu a argotu. I v tomto citu pro jazyk se projevuje mimořádné jazykové bohatství autora. I na tento výlet se nyní můžeme znovu vydat, v některých pasážích se seznámíme s výrazy, které používala pražská galerka, jak je autor pochytil při své novinářské práci. Není vyloučeno, že je znal i z protokolů, které mu dával k dispozici legendární policejní rada Vaňásek, předobraz hlavní postavy *Hříšných lidí města pražského*.

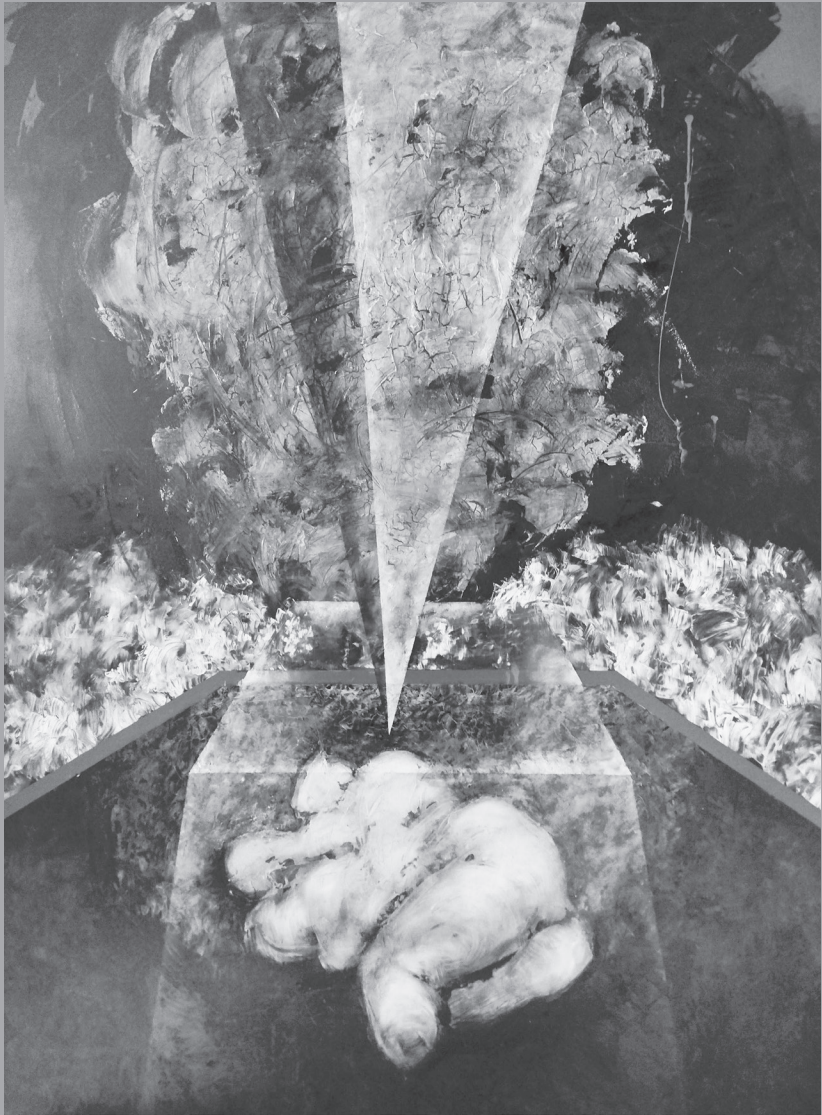
Když jsme u filmových a televizních adaptací, musím zmínit i to, že mnohé z textů by mohly i nyní sloužit jako náměty k filmům. To zřejmě napadlo i některé z autorových literárních přátel, kteří mu poradili, aby některé povídky nabídl k filmovému zpracování. To se také stalo, ale vedení filmových studií mu prý s politováním sdělilo, že se jim do dramaturgického plánu nehodí. Jaké pak bylo jeho překvapení, když se některá

témata v českých filmech nakonec objevila, aniž by bylo jakkoli zmíněno jeho autorství. Je to především případ povídky *Grand hotel Imperial*, která dokonce vyšla v jednom časopise pod titulem *Tvář číslo 5*. Některé filmy šedesátých let skutečně pracují s nápadem, že si hlavní hrdina změnil identitu tak, že podstoupí tehdy naprosto nevídaný zákrok – plastickou operaci tváře. Od sud je už jen krůček k zpracování ve formě sci-fi, ale i zápletky jednoho z dílů *30 případů majora Zemana*.

Podobně mohla působit i některá témata tehdejších literárních prací. Motiv *opuštěné panenky* z povídky *Babička Meisterlesová* se objevil několikrát, jednou dokonce i jako titul románu. Je pravděpodobné, že autoři vycházeli nezávisle na sobě z osobních zážitků, ale určité podezření tu vždy panovalo. Ostatně, některé autorovy náměty se objevují i v literárním díle jeho „žáka“, Arnošta Lustiga. Jak jsme se nedávno shodli s jeho synem Pepim, není to vůbec na škodu. F. R. Kraus je psal s tím, že je pokračovatelem Egona Erwina Kische, Arnošt Lustig s tím, že navazuje na Hemingwaye. A židovská identita *Lojíka Liebena*, tak emotivně vystavěná, je starší sestrou *Běhu Prahou*, povídky dalšího autora přítele a kolegy Oty Pavla.

Sedmý závoj – Listy z jednoho století jsou prostě dalším svědectvím o dramatické době, o které si její současníci mysleli, že je ve své tragédii jedinečná a nikdy se nebude opakovat. Jak hluboce se mylili.

Tomáš Kraus

Babička Meisterlesová

Soumrak houstl, tma rostla. Zimní večer doléhal olověně šedou barvou na roztráštěné střechy posádkového města, které se stalo ghettem¹. Střídavě prší a sněží. Ledové kapky bubnují na rezavě hnědé střechy, na valy, na hradby. Neklidné je město věčných vandrovníků. Na jejich rtech, v jejich očích a srdcích je slovo transport. Dnes v noci dozajista nebude nikdo spát.

Babička Meisterlesová² přehodila si přes hlavu a záda starý roztrhaný vlněný šál a šourá se obrovským dvorem Hamburských kasáren³. Včera slavila své 85. narozeniny. Ještě včera byly u ní na ubikaci č. 9 obě její vnučky, Sonička a Martička, a každá přinesla k babiččiny narozeninám sáček pískového cukru. „To si ty moje holky jistě ušetřily ze svých přidělů,“ myslila si babička. „Ale musím to přijmout, musím! Jinak by byla děvčátka nešťastná!“ Babička uschovala vzácný dárek ve svém obrovském kufru.

Bylo jich celkem padesát na pokoji, padesát žen různého věku; pocházely z Hamburku a Brém, Amsterodamu a Bredy⁴, z Prahy a Kropáčovy Vrutice, Vídně a Kodaně. Ač zde panoval

jazykový babylón, přece se dobře snášely. Babičku nechaly ležet na nejspodnějším *kavalci*. Byla nejstarší na *cimře* – a pak, její nohy byly tak oteklé, že by se nevyšplhala na hořejší *kavalec*. Každou noc babičku zlobila krysa, která měla hnízdo právě tam dole ve zdi, kde babička skládala svou bělovlasou hlavu. Dokud zde byl zeť Maxa Scherer⁵, bylo dobře. Přinesl vždy střepiny skla a krysí díru zacpal. Nyní však byli Maxa a babiččina dcera Heda daleko, někde v Polsku...

Ani Soňa, ani Marta se dnes neukázaly.

Co jen se s nimi stalo? Babička, ve svých velkých šněrovacích botách po nebožtíku manželovi, se šourá kalužemi, blátem a sněhem.

Ulice jsou plny neklidu a hluku.

Transport!

Babička se sotva vleče mokrým večerem, všude naráží na skupiny promočených ubožáků. Zdá se, že je dnes na nohou celý Terezín. Dnes neplatí zákaz vycházek po osmé hodině.

Davy promočených obléhají Magdeburské kasárny⁶. Především ženy se tlačí na žlutá vrata. Přišly prosit za děti, za muže, za matky, za sebe...

A po ulicích potkává babička Meisterlesová černé houfy transportantů, jak táhnou k *šlojsce*. Babičku roztrásla zima. Už je u velké budovy staré komandantury⁷, kde je teď umístěn „Dívčí domov“.

Babička spěchá dlouhou chodbou, vpravo pak rázně otevře dveře ubikace č. 6... Je prázdná... Bez pokrývek, zavazadel, bez Soničky a Martičky. Bez tuctů žabek, které se přes všechny útrapy vesele prohánely. Zamřížované okno je napolo otevřené.

Zpod *kavalce* vykukuje panenka. Panenka se usmívá na babičku strnulým úsměvem.

To je přece Mařenka naší Soničky!

Babička se shýbá a zvedá panenku. Teď rychle ven a uličkami k pekárně, kde snad ještě zastihne své vnučky. Babička těžce spěchá. Zakucká se a rozkašle. Ale musí, musí dát své děvušce panenku. Nemůže jet bez ní tak daleko.

Babička si náhle jasně uvědomuje, že obě její vnučky jsou již v pekárenské *šlojsce*. Tam se nedostane. Dovnitř se nesmí!

Sto metrů před ní stojí temné řady protektorátních četníků, ozbrojených po zuby. Před nimi řady *ghettopolicajtů*.

„Zpět, babičko, zpět!“

Ale babička se jen tak nedá. Prosí, žebróní, ukazuje panenku a vyjednává.

„Koukej ať zmizíš, babo!“ to vrchní Kubizňák⁸ se obořil na babičku a udeřil ji do zad.

Babička se zapotácí a padá a s ní i Mařenka.

Vítr fičí parčíkem před pekárnou a vodnaté sněhové vločky víří kolem zamřížované žárovky na rohu Hannoverských kasáren⁹...

Pomalou babička přichází k sobě a s námahou zvedá své staré tělo.

Jde těžce, velmi těžce. Vše jí teď bolí, celé tělo, ale nejvíc u srdce. Sama, opuštěná, se plouží temným ghettem. Všichni, jež tak vroucně milovala, jsou pryč. Jsou mrtví. Jsou mrtví... A teď i ty zlaté dětičky, Sonička a Martička.

Přestalo pršet. Co když se holky přestěhovaly?

Babička znovu váží cestu do Magdeburských kasáren.

Když přijde babička před „Dívčí domov“, je uzavřen. Nad klikou je připevněn kus lepenky s nápisem:

Gesperrt! Abtransportiert! Uzavřeno! Odtransportováno! Babička povytáhne z bundy panenku, dívá se na ni se zaslzenýma očima a jde domů. Konečně se dobelhala na ubikaci. Necítí, že do ní spěchající ženy naráží. Sedne na svůj kavalec, vytáhne modlitební knížku. Modlí se a tenounkým hlasem si zpívá... Ona se nezlobí... Jen velkou, trpkou bolest cítí... Do jizby nahlédla Noc.

A protože byla milosrdná, vyprávěla o babičce Meisterlesové své starší sestře Smrti.

Smrt přišla v noci, jen několik dnů potom, co hitlerovci vypravili „Ostentransport“¹⁰, se kterým odjely i Sonička a Martička.

Babička spala. Znavenými prsty svírala panenku s plavými vlásky.

Babička Meisterlesová je mrtva. Mrtvi jsou i její synové Robert a Pavel, její dcera Hedvika¹¹, zeť Scherer. I vnučky Sonička¹² a Martička¹³.

Na stěně Pinkasovy synagogy v Praze jsou zaznamenána jejich jména.

Ta k nám hovoří.

Výmluvně.

A varovně.

¹ Ghetto Terezín vzniklo 10. října 1941 v bývalé pevnosti a pozdějším posádkovém městě Terezín za účelem umístění Židů z *Protektorátu Čechy a Morava* před jejich další deportací na Východ (k okamžité likvidaci nebo na nucené práce). Postupně jím prošlo asi 140 000 mužů, žen a dětí a na závěr války ještě zhruba 15 500 převážně židovských, ale i nežidovských vězňů z evakuovaných

koncentračních táborů před postupující frontou. V podvečer 8. května osvobodila Terezín Rudá armáda, ale to už tu řádila epidemie skvrnitého tyfu z příjíždějících transportů a tábor byl do 16. května v karanténě. Až poté se začalo s repatriací přeživších.

² Jindřiška Meisterlesová, roz. Löwittová.

³ Hamburské kasárny – kasárny v terezínském ghettu. Sloužily nejprve jako ubytovna žen, později ubikace pro Židy z Nizozemska. V části budovy byla zřízena *šlojska* pro vězně určené zejména k transportům do Osvětimi. V přízemním skladišti se konala kabaretní představení (např. Kurta Gerrona).

⁴ Breda je město v nizozemské provincii Severní Brabantsko.

⁵ Max Scherer se narodil 25. 12. 1898 v Jemnici na Moravě, žil v Praze, pracoval jako úředník u firmy Filip Grünhut, která se věnovala výrobě octa, sudů a kádí. Z Prahy byl transportován 24. 4. 1942 do Terezína a odtud 25. 5. 1942 do koncentračního tábora Majdanek v polském Lublinu, kde zahynul.

⁶ Magdeburské kasárny – kasárny v terezínském ghettu. Staly se sídlem předsedy Židovské rady starších (*Judenältester*), Rady starších (*Judenrat*, správně *Ältestenrat*) a administrativy židovské samosprávy. Vyvěšovaly se zde transportní seznamy osob určených k deportaci na Východ. Vedoucí představitelé samosprávy tady také měli své skromné byty, které většinou představovala jedna místnost pro celou rodinu. Některé prostory byly určeny pro kulturní pořady. Dnes je jejich menší část využívána Památkem Terezín pro výstavní a vzdělávací účely.

⁷ Bývalé posádkové velitelství pevnosti. Do srpna 1942 zde sídlilo velitelství tábora – komandatury SS, později byla v jejím přízemí zřízena poštovní úřadovna, kde se kontrolovaly a poté vydávaly balíčky zasílané do ghetta. V dalších patrech budovy byla ubytovna mládeže především z německých transportů. Umístěna zde byla i ubytovna děvčat z *Protektorátu* Čech a Moravy. Dívky vydávaly svůj časopis *Bonaco*.

⁸ F. R. Kraus odkazuje na četníka Kubizňáka, o kterém píše jako o Kubiňákovi v povídce *Takto bylo hanobeno roucho Tvé* v knize *A přived' zpět naše roztroušené...* Kubizňák byl vrchní strážmistr terezínského ghetta známý svou krutostí.

⁹ Hannoverské kasárny – ubikace práceschopných mužů v terezínském ghettu. Byla tu umístěna jedna z velkokapacitních kuchyní. Sklepní prostory se využívaly jako zkušebny pro nastudování hudebních děl.

¹⁰ Ostenttransport označuje transport na Východ, do vyhlazovacích táborů zpravidla v Polsku. Dne 5. ledna 1942 byla oznámena příprava transportu do Rigy, který odjel 9. ledna. Byl to první z 63 takových transportů, jimiž bylo na Východ (s výjimkou dvou malých transportů do Bergen-Belsenu) deportováno více než 87 000 lidí, z nichž se osvobození dožilo jen přibližně 3 800.

- ¹¹ Hedvika Schererová se narodila 17. 3. 1901 jako Hedvika Meisterlesová, bydlela na Praze X, v Karlíně čp. 509. Do Terezína odjela transportem 24. 4. 1942, z něj pokračovala transportem 25. 5. 1942 do koncentračního tábora Majdanek v Lublinu, kde zahynula.
- ¹² Sonja Eva Schererová se narodila 10. 8. 1925. S rodiči Maxem a Hedvikou bydlela na Praze X, v Karlíně čp. 509. Do Terezína odjela transportem 24. 4. 1942. V Terezíně zahynula.
- ¹³ Sestrou Sonji Evy byla Rita Věra Schererová, která se narodila 3. 3. 1930. S rodiči Maxem a Hedvikou bydlela na Praze X, v Karlíně čp. 509. Do Terezína odjela transportem 24. 4. 1942, z něj pokračovala transportem 25. 5. 1942 do koncentračního tábora Majdanek v Lublinu, kde zahynula.

Floria Tosca

Drobná, krásná, bělovlasá paní, která seděla vedle mne v příkopu u silnice, přestala vyprávět. Vzdechla a pak se podívala jako očarovaná na velkou fotografii, která jí vypadla z odřeného kufříku. Obrázek ukazoval krásnou, mladou ženu v divadelním kostýmu. Poznal jsem jej. A poznal jsem i ji. Byla přece signora Maria Panighelli, známá jako Floria Tosca¹. A já jsem teď seděl vedle ní v příkopu a naslouchal dychtivě jejímu vyprávění.

Potkal jsem ji náhodou, tu malou, bělovlasou, stále ještě tak moc hezkou ženu. Ale promiňte mi, nikoliv, lhal bych, ne, nebylo to náhodou! Vždyť bylo tenkráté mým úkolem, abych stařenku zvedl ze silnice, když už nemohla dále. Je tomu teď o něco více než pětadvacet roků. Nalezl jsem ji na silnici, která vede od železniční stanice Bohušovice do Terezína a kterou jsem kdysi – je tomu dávno, dávno – pojmenoval „asfaltkou tisíce a jednoho nářku“. Vždyť na této silnici hnali protektorátní četníci staré i nemocné, slepce a mrzáky, matky i jejich děti téměř z celé Evropy do zamřížovaného šedožlutého *austriánského* posádkového městečka na soutoku Ohře a Labe v líbezně krajině

české... A mezi těmito hnanci octla se tedy jednoho slunného dne v máji Maria Panighelli, jejíž táta Šmůl Bohdan Propper² měl přece v pražské židovské čtvrti, v Maiselově uličce číslo 16³, malý zakouřený výčep⁴ flekovského piva⁵.

Maria Panighelli byla dodnes krásná, přestože jí bylo už více než pětasmdesát. Byla čistotná a upravená, třebaže byla dohromady s padesáti starými lidmi, dědečky a babičkami, téměř po celý týden uzavřena v rezavém dobytčáku *Deutsche Reichsbahn*, součásti předlouhé soupravy nákladních vagonů, které přivezly z Vídně do Čech zbytek nemocných vídeňského Rothschildšpitálu⁶.

* * *

Byl jsem tenkrát jakýmsi parťákem pracovní čtyry tak asi třiceti mladších vězňů, jejichž úkolem bylo pod dozorem asi třiceti po zuby ozbrojených četníků očekávat na „židovské rampě“ bohušovického nádraží tyto předlouhé „vlaky duchů“. „Cestující“ jsme pak vykládali, zařazovali pod dohledem četníků do pětistupů a odváděli po čtyři kilometry dlouhé „asfaltce tisíce a jednoho nářku“ do páchnoucího ghetta. Na této cestě bylo ovšem našim úkolem starcům a dětem pomáhat nést zavazadla, podpírat nemocné a usnadnit jim osudný vstup do záhadného žlutého městečka za *šancemi*. Vykládali jsme tehdy ještě transporty mimo hlavní železniční stanici Bohušovice nad Ohří. Téměř denně bylo nutné vypochoďovat za četnické asistence z posádkového městečka daleko ven na nádraží a pak tam na tu „židovskou rampu“, kam ty šelestící „vlaky duchů“ přijížděly nebo odkud byly zase odbavovány k sálajícím osvětimským pecím...⁷

Dnes jsme očekávali transport z Vídně. Terezínská šedozele-
ná SS byla už komplet na místě, čekali četníci v melounovitých
šedozelených přilbách s poskvrněným stříbrným českým lvem,
přípochozovaly i černožluté *ghettowachy* a stařecký *Ordnungs-*
dienst, „O. D.“. I transportní dělníci stáli připraveni.

„Kampak vrazíme tu novou židovskou várku?“ táže se čet-
nický *óbrlajtnant* Janetschek⁸, v ghettě zvaný „Karfiól“, podlízá-
vě velitele ghetta Seidla⁹.

„O to ať se postará ta židovská lůza uvnitř.“ A Seidl ukazuje
orukavičkovanou pravicí ve směru ghetta.

A tu už přiskočil v silných kostěných brýlích čahoun, *vágn-*
majstr Smrkovský, a zvolá hroznou němčinou: „Dr cůk is šon
dó! Vlak už je zde!“

Obstoupili jsme trať, četníci si upevnili podbradky helmic
a vojensky se vyrojili: vždyť museli přece znemožnit případný
útěk nějakého stařečka... Pomalu se blíží nestvůrný „vlak du-
chů“, jeden zaplombovaný vagón za druhým... zaplombované
svědomí lidstva... Na střeše vozů stojí mladí esesáci, chlapi jako
hrom, v starorakouských čapkách *Ostmarky*, zpívají, smějí se
a vtipkují. Jsou opilí namol.

Mladý důstojník SS, velitel „vlaku duchů“, sportovně sesko-
čí, podává Seidlovi a celé jeho suitě ruku, panstvo se dobře baví
a nabízí si navzájem vonné cigaretky, stále nanovo se zvedají
pravice k *římskému pozdravu*, až konečně zvolá šilhající Seidl
své pověstné: „Eissler! *Auswaggonieren!*“¹⁰

Je to stále tentýž hrozný obraz. Strháváme plomby, otvíráme
těžce skřípající dveře vagónů, které neklidně oddechují dechem
zatracených, vrže to, sténá to... na podlaze vagónů leží lidé...

muži, ženy, děti, starci, nemocní... leží na slámě, v dřevité vlně, na kufrech, na poskvrněných pokrývkách... ve vlastním kalu. Byli týden na cestě. Bez vody. Bez jídla. Jediným komfortem ve voze byly sudy s vápnem v rohu, páchnoucí latríny... Vyvedli jsme je ven. Podpírali jsme je. Mnohé z nich jsme odnášeli i na nosítkách. Jakmile se stařečkové a babičky dostali na čerstvý vzduch, zatočila se jim hlava, padali a dostali se takřka pod kola odjíždějícího nákladního vlaku. A mladí rakouští *SS-mani* mohli doslova puknout smíchy, když spatřili, jak několik bělovlasých babiček úprkem utíkalo od vlaku k plotu v pozadí, aby tam vykonaly narychlo svou nutnou potřebu. Rozjaření mladíci ve stejnokroji Adolfa Hitlera započali okovanou pruskou¹¹ botou kopat do obnažených částí těl ubohých babiček. Ale už řvou četníci: „Zařadit! Zařadit!“ Jsou cítit po rumu a slivovici... Rozdělili jsme příchozí do skupin, abychom je co nejdříve odvedli do temného ghetta. Sálající vzduch je naplněn křikem, řvaním, klením, hlukem a lomozem, pláčem, modlením a prachem. Zpovzdálí je slyšet zpěv odpochodující SS:

„Heute gehört uns Deutschland, morgen die ganze Welt!“¹²

A já, coby „Mojžíš“, vedu průvod zatracenců. Jdou pomalu, šelestivý je jejich ubohý krok, táhnou se silnicí s předkloněnou hlavou a s olověnou tíhou v krvácejících srdcích a na svých bedrech. Mnozí pláčí. Většina babiček se dívá upřeně do prachu silnice. Jako by očekávaly, že se rázem rozevře zem, aby pohltila všechnu tu strašidelnou podívanou našeho podsvětí. A kolem četníků, četník a zase četník s nasazeným bodlem, s ostrým bodákem...

A tu vedle mne padla drobná, čistounká, bělovlasá babička... Její kufřík se při pádu pootevřel: vypadly z něho fotografie,

jako pestré, úhledné dětské leporelo. Obrázků je tu asi tucet. Jsou pěkně vylepené na lepence se zlatým okrajem... Zde *La Bohema*, zde *Carmen*, tady *Dívka ze Zlatého západu* a tuhle *Turandot* a dále *Santuzza z Cavalleria Rusticana*, dále *Růžový kavalír*, *Aida*, *Nedda z Komediantů*...¹³

Floria Tosca!

Odvlekl jsem stařenku do příkopu. Opatrně jsem ji posadil do stínu rozkvetlé jabloně. Dal jsem jí napít z mé polní láhve doušek chladné studniční vody. A krásné, mírné modré oči říkají tiše: „Díky!“ Ale už je tu četník jako hrom, macatý, zpocený, utírá si podspod helmice červeným, zaplivaným kapesníkem nízké čelo a rudý, bambulatý nos. A řve: „Chlape! Ručíš mi za ni! Rozuměls?“ Vyskočil jsem, srazil paty podle *ghettopředpisu* a řekl: „Ano, pane vrchní!“ A už byl pryč.

A já si sedl vedle stařenky, urovnal obrázky, které pořídil „c. a k. dvorní fotograf Camillo Rosenzweig, Vídeň, Korutanská třída 51“¹⁴. A ona vyprávěla ze svého bohatého, pohnutého života: že zpívala před Mikulášem II. Alexandrovičem¹⁵, posledním carem, a že Fedor Šaljapin¹⁶ byl jejím partnerem, že zpívala před císařem Františkem Josefem I.¹⁷ a císařovnou Alžbětou Rakouskou¹⁸, před prezidentem Raymondem Poincarém¹⁹, před Lloydem Georgem²⁰ a anglickým královským dvorem, před Thomasem Woodrowem Wilsonem²¹, ale především pro tu „druhou galerii – k stání“, pro ten bezpočet malých prodavaček, grizetek²², učňů, studentů, řemeslníků, dělníků z Floridsdorfských strojů²³, učednic a mladých kovářských tovaryšů...

Na černý pohřební vůz s fáborama a nápisem „*Chevra kadiša* – pohřební bratrstvo v Uhlířských Janovicích“, který posbíral

po škarpách ležící mrtvé a byl tažen deseti starci z terezínské Kavalírky²⁴ – naložili jsme také Marii Panighelli, kdysi slavnou mezzosopranistku, kterou Giacomo Puccini sám prohlásil za svou nejskvělejší *Floriu Toscu*... a přivezli ji do městečka ponurých halasných kasáren a chatrných polorozbořených domků. V ubikaci přestárých nemocných žen, na QU 802, kde stával až do 31. listopadu 1918 slavný erární bordel U Prsaté Magdy, ležela pak Maria Panighelli na třech k sobě sražených ošoupaných cestovních kufrech. Sem tam jsem jí přinesl vojenský *ešus* teplé čočkové polévky, sem tam nějakou dosud teplou bramboru ve slupce – schovával jsem to pod svou čepicí –, tu a tam skývu černého *komisárku*. Stařenka byla vděčna za vše, za každé slovo lásky a přichylnosti, za každý sebekratší doprovod podél zdí páchnoucího dvorku, kde se krysy rozprchly do všech směrů větrné růžice a kam dokonce zabloudil paprsek slunka.

Jednou ještě mi zazpívala, ona, kdysi tak slavná Maria Panighelli! Seděla na dvoře na zaštěničené stoličce a zpívala pro mne. Tiše, jemně, polohlasitě... s narudlým krásným čelem a zpola zamhouřenýma očima. Maria vyzpívala svůj život a tím i život všech Properů z pražského židovského města na pravém břehu Vltavy. Neboť ona byla poslední z této rodiny, ona, světoznámá slavná mezzosopranistka. Zpívala italsky: „*Si il patto mentengolo abbiamo giurato...*“²⁵ Díval jsem se jako u čtyř moří, kde po zlatém pruhu koberce, prostřeného od obzoru až k mým unaveným nohám, tančily paprsky jejích zpěvných tónů probouzející v „ghettostěnách“ přehršle barevných stínů...

Avšak síly drobounké krásky v ghettu brzy chřadly. Nemohla sama chodit a jednoho větrného večera, když jsem za ní přišel

s roličkou *sacharínu* v pravé dlani, byla pryč. *Hausältester*, přihřblý účetní Jaques Pereles ze staropražské Kolkovny²⁶, stál ve svém ušoupaném *kajzrroku* – ruce v kapsách, secesní *bouřku* na pleši – uprostřed dvorku a vyhrkl na mě: „Jdou na rande, jdou na rande? Odtančila, dozpívala – *mešuge* metoll – !“ A odplivl si tak vehementně, že by byl vyplivl i horní i dolní falešný chrup, žlutý jako koňský... Pak povytáhl pravou ruku a ukázal mlčky směrem k umrlčí komoře v koutě dvora erárního bordelu U Prsaté Magdy. Nad dvorkem ležel hustý, temný mrak, z jednoho z přízemních oken spadlo s rachotem černé zatemnění, pruh žlutého světelného kužele pronikl na dvůr. „Zhasněte!“ vykřikl hrbáček. Světlo zhaslo. Hledal jsem tápavě východ ze dvorku...

A nazítří pak jsem šel do *šancí* u Bohušovické brány. Tam byla ústřední umrlčí komora. Ležela hluboko pod studenou, vlhkou zemí, v bývalém „Chevalieru VI“²⁷, v skladišti mariatereziánských kanonýrů. Ledové studené sklepy staly se posledním útočištěm nebožtíků. Stovky a stovky neohoblovaných prkenných nenatřených rakví byly zde nahromaděny; vždyť byly stále na cestě mezi komorou a krematoriem, stále se vracely, prázdné, plné, prázdné, plné, sem, tam, nikdy nepřišly nazmar... Našel jsem její rakev; byla na ní připíchnuta cedulka se jménem: Maria Panighelli...

A já tajně vytáhl z kapsy špačka tužky a připsal za jméno: FLORIA TOSCA.

Brzy na to ji vynášeli mužové v bílém overalu, na kterém se skvěla velká, oslnivě *žlutá hvězda* s holandským nápisem *JOOD*, ven na *platák*. Mladý kočí Běďa Kovanic s *Davidovou hvězdou* na prsou seděl na jedné z rakví a pískal si. Na voze jich měl

třicet a v jedné z nich ležela Maria Panighelli, kdysi nejlepší Flo-
ria Tosca v Evropě a Americe.

Kočí práskl bičem a zvolal: „Jedem, Ferdo, jedem, Lojzíku!“

A těžce koně se daly do pohybu a *platák* kodrcal po kočičích
hlavách. Pomalu odjížděl k četnické budce. Já, jediný smuteč-
ní host, šel za vozem. Vedle mne šel můj stín. Četník povytáhl
u budky závory, kláda se pozvedla. Cesta ke krematoriu byla vol-
ná. Nikoliv pro mne.

Ghetto končilo u závor...

¹ Operu Tosca složil Giacomo Puccini a premiéru uvedl v lednu roku 1900
v římském divadle Teatro Costanzi. Mezi hlavní postavy patří slavná zpěvačka
Floria Tosca, její mileneček obdivovaný malíř Mario Cavaradossi a policejní šéf
Scarpia, který nechá Cavaradossiho zabít v touze mít Toscu pro sebe.

² Samuel Propper byl vídeňský zlatník, který provozoval živnost v letech
1870–1873.

³ V jedné verzi rukopisu uvádí autor adresu Rabínská 219. Rabínskou se nazývala
část ulice spojující Staroměstské náměstí s Židovským Městem (k dnešní ulici
Břehová) mezi Šírokou ulicí a Velkodvorskou synagogou. Asi od roku 1901
se různé názvy úseků této dlouhé ulice spojily pod název Maiselova.
V letech 1940–1945 se nazývala Filipa de Monte a od roku 1945 dodnes opět
Maiselova.

⁴ Je pravděpodobné, že v polovině 19. století tam fungoval.

⁵ Pivovar U Fleků funguje od roku 1499 stále ve stejném domě, dnes čp. 1651/11
v ulici Křemencova v Praze.

⁶ Rothschildova nemocnice byla vídeňská židovská nemocnice založená
a financovaná nadací Anselma Salomona Rothschilda v roce 1873 na předměstí
Währingu u Vidně. V září 1942 byla většina zdravotníků i pacientů deportována
do Terezína a odtud do dalších koncentračních táborů.

⁷ V Terezíně nemohli vědět o Osvětimi, v tomto obratu se promítá autorův
zpětný pohled, kdy už měl z Osvětimi zkušenost.

⁸ Theodor Janeček (později si jméno poněmčil na Janetschek) – nadporučík,
od roku 1943 kapitán četnictva; velitel četnictva v Terezíně. Proslul svou
krutostí a aktivní kolaborací. V září 1943 byl ve funkci nahrazen
Miroslavem Hasenkopffem. Po válce byl zatčen a zemřel roku 1946 ve vazbě.

- ⁹ Siegfried Seidl (1911–1947) byl rakouský *SS-Hauptsturmführer*. V říjnu 1941 byl Reinhardem Heydrichem pověřen vybudováním terezínského ghetta, kam nastoupil s hodností *SS-Obersturmführera*. V letech 1942–1943 byl prvním velitelem terezínského ghetta. Podle dochovaných svědectví byl mimořádně krutý a vězňům znepríjemňoval život všemi dostupnými způsoby, např. zákazem topení, pokud teplota v 9 ráno neklesne pod $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$, zákazy svícení, pohybu v ghettu, trhání květin či ovoce ze stromů atp. Účastnil se téměř každého příjezdu nového transportu, kde už na nástupišti vězně bil, z jeho popudu se konaly popravy. V červenci 1943 byl jako velitel táborového gestapa převelen do koncentračního tábora v Bergen-Belsenu, později sloužil jako štábní důstojník Adolfa Eichmanna. Byl zodpovědný za největší transporty Židů z Maďarska. V roce 1945 byl zatčen, v roce 1946 odsouzen a o rok později popraven.
- ¹⁰ Česky: „Eisslere, vyložit vagon!“
- ¹¹ Prusko byl stát ve středu Evropy v letech 1525–1947. Zahrnoval dnešní území Německa, části Polska, Ruska a okrajově i Česka, Litvy, Dánska a Belgie. Díky své vojenské a technické vyspělosti se v 18. století stal vůdčí evropskou mocností a hybnou silou sjednocení Německa, od roku 1871 byl pruský král zároveň německým císařem. Po první světové válce se Prusko stalo součástí Výmarské republiky, v roce 1934 součástí nacistického Německa. Formálně bylo zrušeno až po druhé světové válce. Přídavné jméno pruský se často používá ve významu velkoněmecký.
- ¹² Česky: „Dnes nám patří Německo, zítra celý svět.“ Byla to populární píseň Hitlerjugend, kterou složil Hans Baumann. Původně zněl verš „Dnes nás slyší Německo“, ale přesmyčkou došlo k posunutí významu a píseň se stala válečným popěvkem.
- ¹³ Opery La bohème (1896), Dívka ze Zlatého západu (1920, známá též jako Děvče ze Západu) a Turandot (1924) složil Giacomo Puccini, operu Carmen Georges Bizet roku 1875, operu Cavalleria Rusticana (Sedlák kavalír) Pietro Mascagni v roce 1890, operu Růžový kavalír Richard Strauss (1911), operu Aida Giuseppe Verdi (1871) a operu Komedianti Ruggero Leoncavallo v roce 1892.
- ¹⁴ Na Kärtnerstrasse 51 ve Vídni. Původní secesní interiér zůstal zachovaný, dnes je tam cukrárna.
- ¹⁵ Mikuláš II. (1868–1918) byl ruský car, polský král a finský velkokníže. Vládl v letech 1894–1917. Po abdikaci a bolševické revoluci byl s rodinou a dvorem deportován na Sibiř. Na jaře 1918 odvezli bolševici cara a jeho rodinu do Jekatěrinburgu, kde ji v noci 17. července 1918 zastřelil bolševik Jakov Jurovskij v Ipaťjevově domě, v jejich domácím vězení.
- ¹⁶ Fjodor Ivanovič Šaljapin (1873–1938) byl ruský operní pěvec – basista. Od roku 1921 žil v exilu v Paříži i v New Yorku, patřil mezi nejslavnější operní pěvce.